

ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์

พระพุทธศาสนาเถรวาท*

AN ANALYTICAL STUDY OF THE BELIEF IN CHEDI APPEARED IN THERAVADA BUDDHIST SCRIPTURES

พระครูสังฆรักษ์สมศักดิ์ ธนปญโญ (ทองสม)

Phrakhrusangkharak Somsak Dhanapañño (Tongsom)

พระครูวิจิตรศีลาจาร

Phrakhruwichitsilachan

สิทธิโชค ปาณะศรี

Sitthichok Panasri

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตนครศรีธรรมราช

Mahachulalongkornrajavidyalaya University Nakhon Si Thammarat Campus, Thailand

อุทัย เอกสะพัง

Uthai eksaphang

มหาวิทยาลัยทักษิณ

Thaksin University, Thailand

E-mail: supawadee9424@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาหลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและ 3) เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาที่มีต่อเจดีย์ด้วยวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการศึกษาเอกสาร (Document Research)

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เจดีย์เป็นสิ่งก่อสร้างที่ควรแก่การเคารพในทางพระพุทธศาสนา มีกำเนิดอยู่ในประเทศอินเดีย ต่อมา

* Received 3 July 2019; Revised 18 July 2019; Accepted 24 July 2019

การแพร่หลายออกสู่ดินแดนต่าง ๆ มูลเหตุการณส์สร้างเพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรือ อัฐิของบุคคลสำคัญให้ประชาชนได้สักการบูชา และเพื่อเป็นการรำลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า

2. หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึงความเชื่อที่มีปัญญาประกอบ และกลั่นกรองในการตัดสินใจมี 4 ประเภท คือ 1) กัมมสัทธา เชื่อกฎแห่งกรรม 2) วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม 3) กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน 4) ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

3. ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาต่อเจดีย์พบว่ามี 2 ประเด็น คือ 1) ความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อพระจุฬามณีเจดีย์ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านประวัติศาสตร์ ด้านศาสนพิธี ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และด้านจิตใจ 2) คุณค่าการบูชาเจดีย์ 4 ด้าน ได้แก่ คุณค่าด้านการระลึกพระพุทธเจ้า คุณค่าด้านการบูชาบุคคลที่ควรบูชา คุณค่าด้านการนำพระพุทธคุณและพระธรรมคุณมาพัฒนาตนเอง และคุณค่าด้านการแสดงออกถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชาวพุทธ

คำสำคัญ: ความเชื่อ, เจดีย์, พระพุทธศาสนาเถรวาท

Abstract

This research entitled “An Analytical Study of the Belief in Chedi Appeared in Theravada Buddhist Scriptures”, focused on three main issues: 1) to study the background of Chedi in Theravada Buddhist Scriptures, 2) to study the Belief in Theravada Buddhist Scriptures and 3) to analyze the beliefs and values in Chedi. These are by method of qualitative focus on documentary researches.

Results studied were found that:

1. The background of Cetiya in Theravada Buddhist Scriptures, it is a building that should be respected in Buddhism. It originated in India, later, there were many crossings into various lands. The cause of the creation was to contain the Lord Buddha's relics or the bones of important people for worship and to commemorate the Lord Buddha.

2. The Belief in Theravada Buddhist Scriptures, refers to the beliefs that are composed and scrutinized in the decision-making process. There are 4 types: 1) belief in kamma 2) belief in the consequences of actions 3) belief in the individual ownership of action and 4) confidence in the Enlightenment of the Buddha.

3. Beliefs and values in Chedi, found that there are 2 issues: 1) the beliefs of Buddhists towards Chedi, 5 aspects, namely, history, religious ceremonies, arts and architecture 2) The value of worshiping in Chedi, 4 aspects, namely, the value of commemoration of the Lord Buddha. The value of worship to the person who should worship, The value of bringing recollection of the Buddha and the Dhamma to develop yourself, and the value of expressing a good Buddhist culture.

Keywords: Belief, Chedi, Theravada Buddhism

บทนำ

เจดีย์ หรือพระมหาสถูปเจดีย์ในพระพุทธศาสนา ถือเป็นสัญลักษณ์ทางศาสนาที่มีความสำคัญต่อชาวพุทธ เพราะเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า อาจกล่าวได้ว่าเป็นศูนย์กลางของการจาริกแสวงบุญของชาวพุทธจากที่ต่าง ๆ ในทุกภูมิภาคของประเทศไทยที่ผลิตกันมาบูชากราบไหว้ บุคคลที่เดินทางมาทำการเคารพสักการบูชาพระบรมธาตุเจดีย์ไม่ว่าจะอยู่ในส่วนไหนของประเทศ ล้วนมีสิ่งเดียวกันในจิตใจ นั่นคือ ความเชื่อความเคารพศรัทธาที่มีต่อองค์พระบรมธาตุเจดีย์ จะเห็นได้ว่าในประเทศไทยนั้นมีเจดีย์ พระธาตุเจดีย์ หรือพระบรมธาตุเจดีย์ประดิษฐานอยู่ในทุกภูมิภาคของประเทศ และนอกจากจะเป็นสถานที่เคารพสักการะของชาวพุทธโดยทั่วไปแล้ว พระบรมธาตุเจดีย์ยังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียงด้วย นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติต่างก็เดินทางท่องเที่ยวเยี่ยมชมพระบรมธาตุเจดีย์ในภูมิภาคต่าง ๆ กันอยู่อย่างต่อเนื่อง และนับวันจะมีเพิ่มขึ้นตลอดเวลาจนกลายเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิง ศาสนสถาน หรือการท่องเที่ยวเชิงพระพุทธศาสนาในปัจจุบัน

ในส่วนของท่านานเกี่ยวกับการสร้างพระเจดีย์ในพระพุทธศาสนานั้น สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้กล่าวไว้ในตำนานพระพุทธเจดีย์ว่า อันพระสถูป (ซึ่งเรามักเรียกกันแต่ว่า “พระเจดีย์” เช่นที่ขอมสร้างตามวัด) นั้น มีประเพณีสร้างสำหรับบรรจุอัฐิธาตุมาแต่ก่อนพุทธกาล ไม่เฉพาะแต่สำหรับบรรจุอัฐิธาตุของพระเจ้าจักรพรรดิเท่านั้น สถูปที่สร้างบรรจุอัฐิธาตุบุคคลอื่น ๆ ก็มีดังปรากฏในคัมภีร์อรรถกถาธรรมบทว่าพระพาหิยะเป็นพุทธสาวก ถูกโคชนถึงมรณภาพ พระพุทธองค์โปรดให้สร้างสถูปบรรจุอัฐิธาตุไว้มิเป็นตัวอย่าง ถ้าว่าตามโบราณวัตถุที่ตรวจพบในอินเดียถึงพวกที่ถือศาสนาอื่นเช่น พวกเดียรถีย์นิครนถ์ ก็สร้างสถูปบรรจุอัฐิธาตุของศาสดาจารย์เป็นทำนองเดียวกัน พิศราหตุตามลักษณะพระสถูปที่สร้างตั้งแต่โบราณ เห็นว่าสถูปชั้นเดิมทีเดียวก็จะเป็นแต่พูนดินขึ้นเป็นโคกตรงที่ฝังอัฐิธาตุอย่างที่เราก่อพระทราย (สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ, 2513)

สำหรับพระธาตุเจดีย์ พระบรมธาตุเจดีย์ หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า เจดีย์นั้น นอกจากจะสร้างขึ้นบนโลกมนุษย์แล้ว แม้แต่บนสวรรค์ชั้นฟ้า ก็มีการสร้างเจดีย์ด้วย อย่างกรณีพระจุฬามณีเจดีย์สวรรค์นั้น ถือเป็นพระเจดีย์ที่มีความพิเศษกว่าเจดีย์ทั้งหลาย เพราะเป็นเจดีย์ที่ประดิษฐานอยู่ที่เทวโลก คือ บนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และผู้สร้างพระเจดีย์องค์นี้ก็มีไข่มุนย์ แต่กลับเป็นจอมเทพองค์สำคัญ คือท้าวสักกะ หรือที่มักเรียกกันว่า พระอินทร์ ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อพระพุทธศาสนาอย่างยิ่ง ในหนังสือโลกทิปนี พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ป.ธ.9) อธิบายว่า เมืองฟ้าชั้นไตรตรึงษ์นี้ มีสถานที่สำคัญที่สุดอยู่แห่งหนึ่ง สถานที่ที่ทว่านี้ ก็คือ พระจุฬามณีเจดีย์เจ้า เป็นเจดีย์ทรงสี่เหลี่ยมใหญ่ พระจุฬามณีเจดีย์องค์นี้ เพิ่งจะสร้างขึ้นในสมัยสมเด็จพระอมรินทราบรมราชูปถัมภ์ปัจจุบันนี้เอง พระองค์สร้างไว้เพื่อจะได้เป็นที่สักการบูชาของหมู่เทวดาในชั้นฟ้า โดยที่ภายในพระจุฬามณีเจดีย์องค์นี้เป็นที่ประดิษฐานสิ่งสำคัญอันหาค่ามิได้ 2 อย่าง คือ พระเศวตโมลีของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และพระบรมธาตุเขี้ยวแก้วเบื้องขวาของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ฉะนั้น จึงปรากฏว่า เหล่าเทพยดาทั้งหลายต่างมีความเคารพเลื่อมใสในพระเจดีย์นี้ยิ่งนัก (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ป.ธ.9), 2545)

ความเชื่อเรื่องเจดีย์ในสังคมไทยนั้นเป็นความเชื่อที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลาช้านาน โดยมีอิทธิพลมาจากพระพุทธศาสนา เพราะเชื่อว่าเจดีย์เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ พระธาตุของพระอรหันต์ทั้งหลาย รวมถึงสิ่งสำคัญที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า ชาวพุทธทั่วโลกจึงมีความศรัทธาเลื่อมใสต้องไปสักการบูชากระทำการเคารพกราบไหว้ เจดีย์จึง

เปรียบเสมือนสิ่งที่ทดแทนพระพุทเจ้า การได้กราบไหว้พระเจดีย์ หรือเจดีย์จึงเป็นเสมือนการได้กราบไหว้พระเจ้า เหตุนี้เอง ชาวพุทธในสังคมไทยต่างมีความเชื่อและมีความเคารพต่อพระเจดีย์ หรือพระบรมธาตุเจดีย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ทั่วประเทศถือเป็นที่มาของการเกิดมโนคติความเชื่อการบูชาพระธาตุเจดีย์และประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับเจดีย์มากมาย อันนี้แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตของชาวพุทธที่มีต่ออำนาจศักดิ์สิทธิ์ เพราะเชื่อว่าเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สามารถดลบันดาลให้คุณให้โทษแก่มนุษย์ได้ มีการประกอบพิธีกรรมเป็นไปตามขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา ด้วยความเคารพศรัทธาในองค์พระธาตุเจดีย์ นอกจากนั้นยังเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจของพุทธศาสนิกชน และเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตของผู้ประพฤติปฏิบัติตามประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ นั้นอีกด้วย

จะเห็นได้ว่า เจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นสิ่งที่มีความน่าสนใจศึกษาเป็นอย่างยิ่ง ทั้งในส่วนที่เป็นประวัติความเป็นมาของการสร้างพระเจดีย์ คติความเชื่อ รวมถึงประเพณีพิธีกรรมต่าง ๆ ของพุทธศาสนิกชนในสังคมไทยที่มีต่อพระเจดีย์

ด้วยเหตุผลที่กล่าวมา ทำให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ทั้งในส่วนที่เป็นประวัติความเป็นมาของเจดีย์ ความเชื่อ พิธีกรรมที่มีต่อเจดีย์ของชาวพุทธ โดยเฉพาะความเชื่อของชาวพุทธในประเทศไทยที่มีต่อเจดีย์ เพื่อเป็นฐานข้อมูล เพื่อการเรียนรู้อันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษาต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษาหลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
3. เพื่อวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาที่มีต่อเจดีย์

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมุ่งศึกษาข้อมูลเชิงเอกสาร (Documentary Research) ดำเนินการศึกษาตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. ศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทจากตำราหนังสือ เอกสารต่าง ๆ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. ศึกษาประวัติความเป็นมาของพระจุฬามณีเจดีย์จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ได้แก่
 - 2.1 เอกสารปฐมภูมิ (Primary Source) ได้แก่ พระไตรปิฎก อรรถกถา
 - 2.2 เอกสารทุติยภูมิ (Secondary Source) ได้แก่ หนังสือ ตำรา เอกสาร งานวิจัย บทความ วิทยานิพนธ์ สิ่งพิมพ์ทางวิชาการ ข้อมูลออนไลน์
3. ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยการเชื่อมโยงข้อมูลทั้งหมดที่ได้เก็บรวบรวมมาให้สอดคล้องกับหัวข้อที่ศึกษา
4. จัดประเภทของข้อมูลตามหัวเรื่องที่กำหนด และวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา
5. เรียบเรียงผลการวิเคราะห์ข้อมูลและข้อเสนอแนะเพื่อการนำเสนอ
6. จัดพิมพ์วิทยานิพนธ์เป็นรูปเล่มที่สมบูรณ์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาหลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท และเพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาที่มีต่อเจดีย์ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เน้นการวิจัยเอกสาร (Document Research) ผลการศึกษามีสรุปได้ดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท ผู้วิจัยได้สรุปเป็นประเด็นดังนี้

เจดีย์ ถือเป็นสิ่งก่อสร้างที่ควรแก่การเคารพในทางพระพุทธศาสนา มีกำเนิดอยู่ในประเทศอินเดียโบราณ ต่อมาได้มีการแพร่หลายออกสู่ดินแดนต่าง ๆ เจดีย์มีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่ง คือ สตุป คำว่า “สตุป” ทางพุทธศาสนานำมาใช้ หมายถึง สิ่งก่อสร้างเพื่อประดิษฐานพระบรมธาตุ ถือเป็นสถานที่สำคัญอันศักดิ์สิทธิ์ทางพุทธศาสนาที่ชาวไทยคุ้นเคยกัน

ส่วนพระธาตุเจดีย์ หมายถึง สิ่งก่อสร้างในพระพุทธศาสนาอันควรแก่การเคารพบูชา มีทั้งสร้างเพื่อบรรจุอัฐิธาตุหรือเพื่อประดิษฐานพระพุทธรูปหรือเพื่อเป็นที่ระลึกหรือใช้ในลักษณะ

เป็น “สัญลักษณ์” หมายความว่า สิ่งใดก็ตามที่ใช้เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้าหรือคำสอนของพระองค์ สิ่งนั้น เรียกได้ว่า เป็นเจดีย์

มูลเหตุในการสร้างพระธาตุเจดีย์ ตามทัศนะของสมหมาย เปรมจิตต์ และคณะ ได้สรุปไว้ว่า การสร้างพระธาตุเจดีย์ ถือว่าเป็นเรื่องใหญ่และสำคัญมากสำหรับพระมหากษัตริย์ ผู้ทรงเป็นเอกอัครศาสนูปถัมภก การสร้างเจดีย์ในยุคแรกนี้ จุดหมายที่สำคัญ คือ เพื่อเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ หรืออัฐิของบุคคลสำคัญให้ประชาชนได้สักการบูชา และที่สำคัญก็เพื่อเป็นการรำลึกถึงองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าผู้เป็นพระศาสดาของพระพุทธศาสนา

ในมหาปริณิพพานสูตรและมิลินทพินธุหาได้แบ่งประเภทแห่งพระธาตุเจดีย์ไว้ 4 ประเภท ได้แก่ 1) ธาตุเจดีย์ หมายถึง เจดีย์ที่สร้างขึ้นเพื่อบรรจุหรือประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุ 2) บริโภคเจดีย์ หมายถึง การเกิดพุทธานุญาตของพระพุทธเจ้าที่จะให้พระภิกษุสงฆ์รำลึกถึงพระองค์ไปปลงธรรมสังเวช 3) ธรรมเจดีย์ หมายถึง เจดีย์ที่ประดิษฐานพระธรรม คัมภีร์ของพระพุทธเจ้า และ 4) อุเทศิกเจดีย์ หมายถึง สิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นแด่พระพุทธเจ้า เช่น รอยพระพุทธบาท กงจักร พระแท่น เป็นต้น

ความสำคัญของพระเจดีย์แต่เดิมนั้น สลุปเจดีย์ ถูกสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อพระสงฆ์สาวกเดินทางไปประกาศศาสนายังดินแดนต่าง ๆ หากได้นำพระบรมสารีริกธาตุไปด้วย ก็จะนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุในสลุปเจดีย์ที่ก่อไว้ เพื่อให้คนเคารพบูชาเป็นหลักยึดเหนี่ยวของจิตใจในดินแดนนั้น ๆ ต่อมาภายหลัง พระบรมสารีริกธาตุเป็นสิ่งที่หายาก วัตถุประสงคในการสร้างสลุปเจดีย์ จึงเปลี่ยนแปลงไป คือ ไม่ได้สร้างเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุเท่านั้น แต่สร้างขึ้นเพื่ออุทิศแด่องค์พระพุทธเจ้าและสร้างขึ้นเพื่อเป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธเจ้า

สังคมไทยเป็นสังคมแห่งพระพุทธศาสนา ชาวพุทธในประเทศไทยต่างได้รับอิทธิพลความคิดความเชื่อมาจากพระพุทธศาสนามาตั้งแต่สมัยโบราณ คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระธาตุเจดีย์ในสังคมไทยจึงปรากฏให้เห็นในทุกภูมิภาค โดยชาวไทยมีความเชื่อว่า เป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมืองของแต่ละภูมิภาค นอกจากนั้น สังคมไทยยังมองว่า เมืองหรืออาณาจักรนั้น จะต้องมิพระธาตุสำคัญประจำเมือง สร้างตามคติของการเป็นศูนย์กลางของจักรวาล ในความหมายที่ว่า เมืองหลวงและเมืองสำคัญมีศูนย์กลางจักรวาลประจำเมืองและพระนคร ดังนั้น ในประเทศ

ไทย จึงมีพระธาตุเจดีย์ที่เชื่อว่า มีความศักดิ์สิทธิ์และถือเป็นพระธาตุเจดีย์คู่บ้านคู่เมือง ปรากฏให้เห็นในทุกภูมิภาคของประเทศไทย

2. หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาผู้วิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจหลักศรัทธา ถือเป็นหลักการหรือปัจจัยเบื้องต้น ที่นำพาผู้ปฏิบัติไปสู่การเกิดขึ้นของปัญญา และปัญญาจะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่เป้าหมายที่แท้จริง ซึ่งพระพุทธศาสนาเรียกว่า นิพพาน

หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท มี 4 ประเภท คือ

1. กัมมสัทธา เชื่อกฎแห่งกรรม
2. วิปากสัทธา เชื่อผลของกรรม
3. กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน
4. ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า

3. ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาต่อเจดีย์ จากการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาต่อเจดีย์ ผู้วิจัยสามารถสรุปได้ ดังนี้

ความเชื่อของชาวพุทธที่มีต่อเจดีย์สามารถแยกได้เป็น 5 ด้าน ได้แก่

1. ด้านประวัติศาสตร์
2. ด้านศาสนพิธี
3. ด้านศิลปกรรมและสถาปัตยกรรม
4. ด้านขนบธรรมเนียมประเพณี
5. ด้านจิตใจ

ส่วนคุณค่าการบูชาเจดีย์ที่ส่งผลต่อชาวพุทธ สามารถแยกได้เป็น 4 ด้าน ได้แก่

1. คุณค่าด้านการระลึกพระพุทธเจ้า
2. คุณค่าด้านการบูชาบุคคลที่ควรบูชา
3. คุณค่าด้านการนำพระพุทธคุณและพระธรรมคุณมาพัฒนาตนเอง
4. คุณค่าด้านการแสดงออกถึงวัฒนธรรมอันดีงามของชาวพุทธ

จะเห็นได้ว่า เจดีย หรือพระธาตุเจดีย เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ควรค่าแก่การแสดง ความเคารพบูชา ชาวพุทธมีความเชื่อว่า เจดียเป็นสิ่งทดแทนองค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า การแสดงออกในการแสดงความเคารพต่อเจดียถือเป็นการน้อมระลึกถึงพระคุณขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นสิ่งที่ชาวพุทธต้องปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ เพราะเป็นสิ่งดีงามที่สามารถนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองให้สูงขึ้น และสร้างสรรค์สังคมให้เกิดสันติสุข ต่อไป

อภิปรายผล

1. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดียในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดียในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท เจดีย ถือเป็นสิ่งก่อสร้างที่ควรแก่การเคารพในทางพระพุทธศาสนา ถูกสร้างขึ้นเพื่อบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ เมื่อพระสงฆ์สาวกเดินทางไปประกาศศาสนายังดินแดนต่าง ๆ หากได้นำพระบรมสารีริกธาตุไปด้วย ก็จะนำพระบรมสารีริกธาตุไปบรรจุในสถูปเจดียที่ก่อไว้ เพื่อให้คนเคารพบูชา เป็นหลักยึดเหนี่ยวของจิตใจ คติความเชื่อเกี่ยวกับการสร้างพระธาตุเจดียในสังคมไทย จึงปรากฏให้เห็นในทุกภูมิภาค โดยชาวไทยมีความเชื่อว่าเป็นสิ่งคู่บ้านคู่เมืองของแต่ละภูมิภาค นอกจากนั้น สังคมไทยยังมองว่า เมืองหรืออาณาจักรนั้น จะต้องมีการบูชาสำคัญประจำเมือง สอดคล้องกับพระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์ แนวความคิดเรื่องการบูชาในพระพุทธศาสนา” พบว่า “การบูชาเป็นกิจกรรมสำคัญประการหนึ่ง ที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นมงคลอันสูงสุด พื้นฐาน ของการบูชา เกิดจากมนุษย์เห็นปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เชื่อว่าเป็นอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็นจึงเกิดกลัวภัย หวังความปลอดภัยในชีวิต จึงทำการอ้อนวอนบูชา แต่คำว่าศรัทธา คือความเชื่อ ความเลื่อมใส เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้มีการบูชา แต่ความเชื่อ ความเลื่อมใส นั้นต้องอาศัยปัญญาเป็นเครื่องกำกับ (พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์), 2550) สอดคล้องกับ พระชุตินันท์ อานนโท (นามสมุท) ศึกษาเรื่อง “อิทธิพลของเจดียใน พระพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทย” พบว่า การสร้างเจดียนั้น ได้วิวัฒนาการมาจากการจัดศพของผู้ตาย ซึ่งเดิมมีการฝังอย่างเดียว ส่วนการเผานั้นเพิ่งจะมีขึ้นภายหลังเมื่อมนุษย์มีความเชื่อว่า คนที่ตายไปแล้วจะไม่กลับฟื้นคืนชีพขึ้น จึงได้มีการเผาศพขึ้น แต่ก็ยังเก็บเถ้าถ่านและอัฐิ บรรจุไว้ในเนินดินหรือในเจดีย เพื่อการสักการบูชา หรือเพื่อเป็นอนุสาวรีย์เตือนใจแก่ผู้ที่ยังมีชีวิตอยู่ การสร้างพระเจดียในพระพุทธศาสนามีลักษณะใหญ่ 2

แบบ คือ 1) แบบทรงโอ่งคว่ำ มีแต่รูปอยู่บนยอด 2) แบบสี่เหลี่ยม ซึ่งมีลักษณะคล้ายเทวาลัย ในศาสนาฮินดู (พระชุดิพนธ์ อานนโท (นามสมุท), 2552) สอดคล้องกับสุพจน์ ทองเนื้อขาว ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง “ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น” พบว่า ประเพณีและพิธีกรรมที่เกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น มี 3 แบบคือ ประเพณีพิธีกรรมประจำปี ประเพณีพิธีกรรมส่วนบุคคลและประเพณีพิธีกรรมส่วนรวม ซึ่งประเพณีพิธีกรรมทั้ง 3 แบบนี้ เป็นความเชื่อเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เกี่ยวกับความเชื่อพื้นบ้าน ซึ่งเป็นลัทธิพราหมณ์และฮินดู 12 เป็นสำคัญ การทำบุญในฮินดู 12 นั้นเป็นงานบุญเกี่ยวเนื่องจากพระพุทธศาสนา ส่วนพิธีกรรมพื้นบ้านเกี่ยวเนื่องกับลัทธิพราหมณ์ คือ พิธีการถวายสักการะแด่องค์พระธาตุ เพราะเชื่อว่ามีความวิญญานที่ศักดิ์สิทธิ์สถิตอยู่ (สุพจน์ ทองเนื้อขาว, 2541)

2. หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง ความเชื่อที่มีปัญญาประกอบและกลั่นกรองในการตัดสินใจหลักศรัทธา ถือเป็นหลักการหรือปัจจัยเบื้องต้น ที่นำพาผู้ปฏิบัติไปสู่การเกิดขึ้นของปัญญา และปัญญา จะนำพาผู้ปฏิบัติไปสู่เป้าหมายที่แท้จริง สอดคล้องกับพระปัลลิตวิทยา สิริภทโท (เที่ยงธรรม) ศึกษาเรื่อง “ความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ : กรณีศึกษาพระธาตุหล้าหนองของประชาชน จังหวัดหนองคาย” พบว่า พระธาตุหล้าหนอง จังหวัดหนองคาย เป็นพระธาตุที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ คือพระธาตุพระบาทก้าขวา (เบื้องขวา) สร้างเมื่อ พ.ศ.8 โดยพระอรหันต์ทั้ง 5 รูป ต่อมาพระเจ้าไชยเชษฐาธิราชได้สร้างเจดีย์ใหญ่ครอบไว้ในพุทธศตวรรษที่ 21 และพระธาตุหล้าหนองได้พังทลายลงในแม่น้ำโขง เมื่อ พ.ศ.2390 ประชาชนจังหวัดหนองคายได้สร้างพระธาตุหล้าหนอง จำลองขึ้นทดแทนเมื่อปี พ.ศ.2548 โดยมีความเชื่อว่า พระธาตุหล้าหนอง เป็นเจดีย์ที่พระอรหันต์ บรรจุพระบรมสารีริกธาตุจริง และองค์พระธาตุมีความศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ ดลบันดาลให้ผู้ศรัทธาแคล้วคลาดปลอดภัย และเป็นสิริมงคลต่อตัวเอง พิธีกรรมการบูชาพระธาตุ คือการบวงสรวง จุดบั้งไฟถวาย แข่งเรือยาวถวาย ถวายปราสาทผึ้ง การลอยอังคาร และการไหลเรือไฟ พิธีกรรมดังกล่าว เมื่อได้สืบทอดกันมาจน กลายเป็นประเพณีที่จะต้องปฏิบัติทุกปี แต่ในปัจจุบันมีรูปแบบและวิธีการที่เปลี่ยนไปตามยุคสมัย จากการสักการบูชากลายเป็นการประกวดแข่งขันกันโดยมีเงินรางวัลเป็นตัวล่อในที่สุด (พระปัลลิตวิทยา สิริภทโท (เที่ยงธรรม), 2553)

3. ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาต่อเจดีย์ จากการศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาต่อเจดีย์ สอดคล้องกับพระครูเจดีย์ภูมิพิทักษ์ (คำเจียง อาจาโร/ไยแก้ว) ศึกษาเรื่อง “อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่นที่มีต่อชาวจังหวัดขอนแก่น” พบว่า พระบรมสารีริกธาตุและพระสารีริกธาตุ ใช้เรียกสำหรับพระอัฐิธาตุของพระพุทธองค์และพระอรหันต์ ความสำคัญของพระบรมสารีริกธาตุ ในประเทศศรีลังกานั้น ให้ความสำคัญมาก ผู้ปกครองบ้านเมืองจะต้องรักษาเอาไว้ เป็นสมบัติของชาติ ส่วนในอินเดียสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชก็ทรงบรรจุไว้ในสถานที่ต่าง ๆ ในแต่ละหัวเมือง เพื่อให้คนสักการบูชาสำหรับประเทศไทย มีความเชื่อต่อพระบรมสารีริกธาตุว่าเป็นสิริมงคล และเป็นการเจริญพุทธานุสติ ธรรมานุสติ (พระครูเจดีย์ภูมิพิทักษ์ (คำเจียง อาจาโร/ไยแก้ว), 2554)

สรุป

เจดีย์ เป็นเจดีย์ที่ประดิษฐานบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้า และพระอรหันตสาวกทั้งหลาย มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดความเชื่อและความศรัทธาเลื่อมใสของชาวพุทธ นอกจากนั้น เจดีย์ยังเป็นสิ่งสำคัญที่บ่งบอกถึงความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา เป็นสิ่งสำคัญล้ำค่าเป็นของคู่บ้านคู่เมืองมาตั้งแต่ครั้งอดีต สังคมไทย เป็นสังคมที่ประชาชนมีการนับถือพระพุทธศาสนามาเป็นเวลายาวนาน ประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงวิถีชีวิตของผู้คนก็ต่างได้รับอิทธิพลความคิดความเชื่อและแนวทางดำเนินชีวิตมาจากพระพุทธศาสนา การสร้างเจดีย์ในสังคมไทย จึงมีปรากฏให้เราได้เห็นในทั่วทุกภูมิภาคของประเทศ การปฏิบัติบูชาต่อเจดีย์ของชาวพุทธ จึงเป็นวัฒนธรรมอันสวยงามคู่สังคมไทยมาช้านาน ด้วยเหตุผลความศรัทธาเลื่อมใสที่ชาวพุทธมีต่อองค์เจดีย์ นั่นคือ มีความเชื่อความศรัทธาว่าในเจดีย์นั้น มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุของพระพุทธเจ้าไว้ การกราบไหว้บูชาเจดีย์จึงเสมือนเป็นการแสดงความเคารพกราบไหว้พระพุทธเจ้านั่นเอง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

การศึกษาวิจัย เรื่อง “ศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อเรื่องเจดีย์ที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับเจดีย์ในคัมภีร์

พระพุทธศาสนาเถรวาท เพื่อศึกษาหลักศรัทธาในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาทและเพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อและคุณค่าของหลักศรัทธาที่มีต่อเจดีย์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1.1 เป็นการสะท้อนให้ชาวพุทธและบุคคลทั่วไปได้เห็น ว่า เจดีย์ หรือพระธาตุเจดีย์ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ มีความสำคัญต่อวิถีชีวิตของชาวพุทธ

1.2 การแสดงความเคารพต่อเจดีย์เป็นการสะท้อนและยืนยันถึงความเป็นเอกลักษณ์และอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนของชาวพุทธทั้งปวงที่มีต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

1.3 เป็นการสะท้อนให้เห็นและเข้าใจถึงประเพณีวัฒนธรรมและรูปแบบวิถีชีวิตของชาวพุทธที่มีความเชื่อความศรัทธาต่อองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และต่อพระพุทธศาสนาที่ฝังแน่นอยู่ในจิตใจ

1.4 เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของการปฏิบัติต่อเจดีย์ และพระธาตุเจดีย์ ซึ่งเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า การแสดงความเคารพในพระเจดีย์ และพระธาตุเจดีย์ ถือเป็นอุดมมงคลอย่างยิ่งต่อชีวิต

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการทำวิจัยต่อไป

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ทำให้ทราบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจศึกษาเพื่อทำวิจัยต่อไป ดังนี้

2.1 ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยเกี่ยวกับสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพระธาตุเจดีย์

2.2 ควรส่งเสริมให้มีการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ ความเป็นมา และรูปแบบของพระธาตุเจดีย์ ในสังคมไทยในแง่มุมที่หลากหลาย

2.3 ควรมีการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการการสร้างพระธาตุเจดีย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ในประเทศไทย

2.4 ควรมีการศึกษาพระธาตุเจดีย์ในภูมิภาคต่าง ๆ ของสังคมไทยในเชิงพุทธศิลป์

เอกสารอ้างอิง

พระครูเจติยภูมิพิทักษ์ (คำเจียง อาจาโร/ใบแก้ว). (2554). อิทธิพลความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่นที่มีต่อชาวจังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระชุตีพนธ์ อานนโท (นามสมุทฺธ). (2552). อิทธิพลของเจดีย์ในพระพุทธศาสนาที่มีผลต่อสังคมไทย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดวิชา สิริภทฺโท (เที่ยงธรรม). (2553). ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมการบูชาพระธาตุของชาวพุทธ : กรณีศึกษาพระธาตุหล้าหนองของประชาชน จังหวัดหนองคาย. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ป.ธ.9). (2545). โลกที่ปณี. กรุงเทพมหานคร: ดอกหญ้า .
- พระมหาประสพฤกษ์ จารุวาโท (รัตนยงค์). (2550). การศึกษาเชิงวิเคราะห์แนวความคิดเรื่องการบูชาใน พระพุทธศาสนา. ใน วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ. (2513). ตำนานพระพุทธรูปเจดีย์. ธนบุรี: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา.
- สุพจน์ ทองเนื้อขาว. (2541). ความเชื่อเกี่ยวกับพระธาตุขามแก่น ตำบลบ้านขาม อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น. ใน วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาพระพุทธศาสนา. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.